

LELEME LA GAE MPHATO WA 2

Boati o hwetša bagwera ba baswa

SEPEDI

Kgato
ya:

I

Puku ya

I

Go bala ka sehlopha ga go hlahlwa

Pele o bala

- Phetlolla matlakala a kanegelo yeo ba tlilego go e bala. Boledisanang ka ga diswantšho.
- Kgopela barutwana gore ba nagane gore kanegelo e ka ba mabapi le eng ka go lebelela hlogo ya kanegelo le diswantšho.
- Hlagiša mantšu a maswa goba a bothata pele barutwana ba ka bala kanegelo.
- Dira dikarata tša mantšu e le go hlahlwa tlotlontšu ye mpsha (lebelela lenaneo la tlotlontšu ye mpsha kua bokagareng bja letlakala la mafelelo la khabara.

Go bala la mathomo

- Barutwana ba swanetše go bala sengwalwa ka bobona
- Barutwana ba swanetše go bala ka setu goba ba ka bala ka go hebehebetša
- Tloga go morutwana yo o ye go yo mongwe, gomme o kgopele morutwana yo mongwe le yo mongwe gore a balele karolo ye nngwe ya sengwalwa godimo

Ditherišano

- Botšiša dipotšišo tša tekatlhao loganyo tše di theilwego godimo ga sengwalwa
- O tla lemoga gore mešongwana ye e lego kua mafelelong a puku e bohlokwa go hlahlha ditherišano ka phapošing. (Kgetha mešongwana ya maleba yeo e swanelago boemo bja barutwana.)

Go bala labobedi.

- Mo go matšatši ao a latelago, dumelela barutwana go bala puku gape, ka babedi ka babedi goba morutwana a le noši.
- Ela šedi go bala ka go thelela, popopolelo le tlotlontšu.
- E re barutwana ba ngwale mešongwana ya dihllopha ya go hlahlwa yeo e lego kua mafelelong a puku. (Kgetha mešongwana ya maleba yeo e swanelago boemo bja barutwana.)

E re barutwana ba diragatše diteng
tša sengwalwa ge go kgonega.

Barutwana ba swanetše go dira mešongwana ye e theilwego godimo ga go bala ka dihllopha ka morago ga ge ba badile. E re barutwana ba šome ka dihllopha go ngwala mešongwana ya maleba ya go bala ka dihllopha yeo e lego kua mafelelong a puku. Ba se ke ba ngwala ka pukung ye. Mešongwana ya go ngwalwa e swanetše go ngwalwa ka dipukung tša bona tša go ngwalela.

Boati o hwetša bagwera ba baswa

Boati a tabogela ka gare ga koloi.
Dilo ka moka di be di laešitšwe.
Ba be ba thothela ntlong ye
nngwe, toropong ye nngwe, moo
Boati a tlago go ya sekolong se
sengwe.

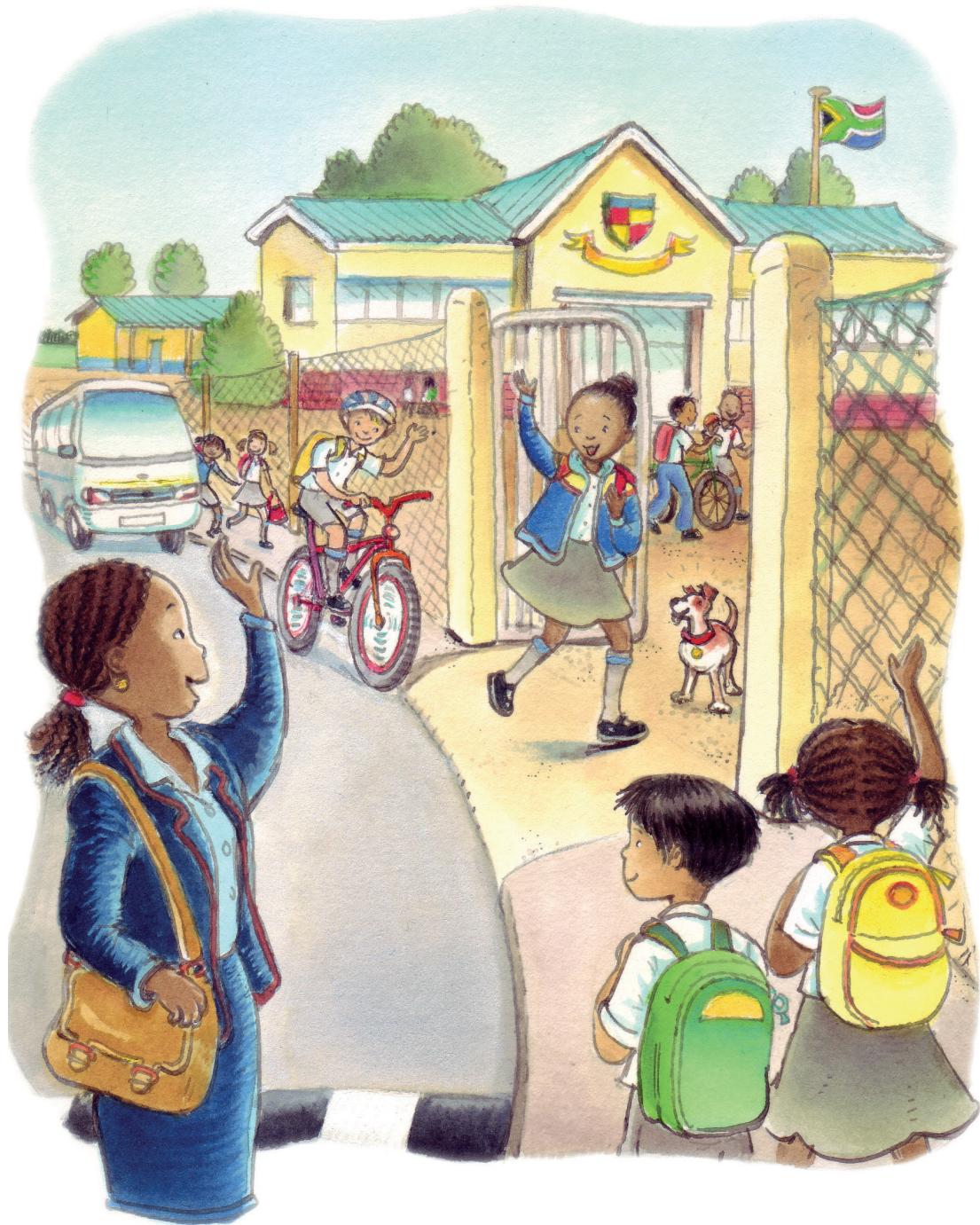
“Naa o nagana gore nka hwetša
bagwera ba baswa?” Boati o ile a
botšiša mmagwe.

Ka letšatši la mathomo sekolong
sa gagwe se seswa, Boati o be a
tšhogile gore a ka se ke a kgon a go
ba le segwera le motho.

"Ga ke tsebe motho," a nagana
seo. "Ke tlile go kgopela mang gore
a be mogwera wa ka?"

O ile a emišetša mmagwe letsogo.
"Sepela gabotse, mma. Ke hutša
gore nka se jewe ke bodutu."

Boati o ile ka phapošing ya gagwe
ya borutelo ya Mphato wa 2. O
be a tšhogile, le pelo ya gagwe e
betha ka maatla, e re: ku!ku!ku!

O be a apere yunifomo ye mpsha,
dipuku tše mpsha le morutiši yo
moswa! O be a dutše teskeng ye
mpsha, kgauswi ga mošemane yo
moswa, yoo ba rego ke Tumišo.
Tumišo o be a na le mengwaga ye
7.

“Ga ke tsebe gore na Tumišo o tla
ba mogwera wa ka,” a nagana bjalo.

Tšhipi e ile ya lla, e bega
makhutšwana, gomme, Tumišo o ile
a tloga ka lebelo, a eya go bapala. O
be a šetše a na le bagwera!

Boati wa batho! O be a eme, a
lebeletše bana ge ba bapala. O be
a nyaka go bapala le bona; eupša o
be a na le dihlong tša go ba kgopela.
Ga go na le yo a bego a bona Boati a
eme a le noši.

“O ile a nagana a re: “Ke duma ge le
nna nka bapala.”

“Ke jewa ke bodutu.”

Ke duma ge le
nna nka bapala.

Letšatši le le latelago, ka nako ya makhutšwana, Boati o ile a bona Oketšo a dutše a le noši, le gona a bonagala a nyamile kudu.

Oketšo o be a nyamile ka gore o be a lebetše go tla sekolong a swere lepokisana la dijo tša letena, a ikwa a swerwe ke tlala kudu. O ile a lebelela Jim le Maredi ba eja dijo tša letena.

"Ke duma ge nkabe ke swere sa go ja," a hwenahwena gaboleta.

Boati o ile a bona gore Oketšo o be
a nyamile kudu.

"Molato ke eng, Oketšo?" Boati a
botšiša. "Na o lebetše dijo tša gago
tša letena gae?"

"Ee," Oketšo a fetola, "gomme ke
swerwe ke tlala kudu."

"O se ke wa tshwenyega, Oketšo,"
Boati a realo.

"Ke tla abagana dijo tša ka tša
letena le wena."

Boati o abagane le Oketšo dijo tša
gagwe tša letena.

"Mmm!" Oketšo a realo.

"Sangwetše ye ya gago e bose
kudu!"

"Ke a leboga, Boati. Ke leboga ge o
na le tlhokomelo,"

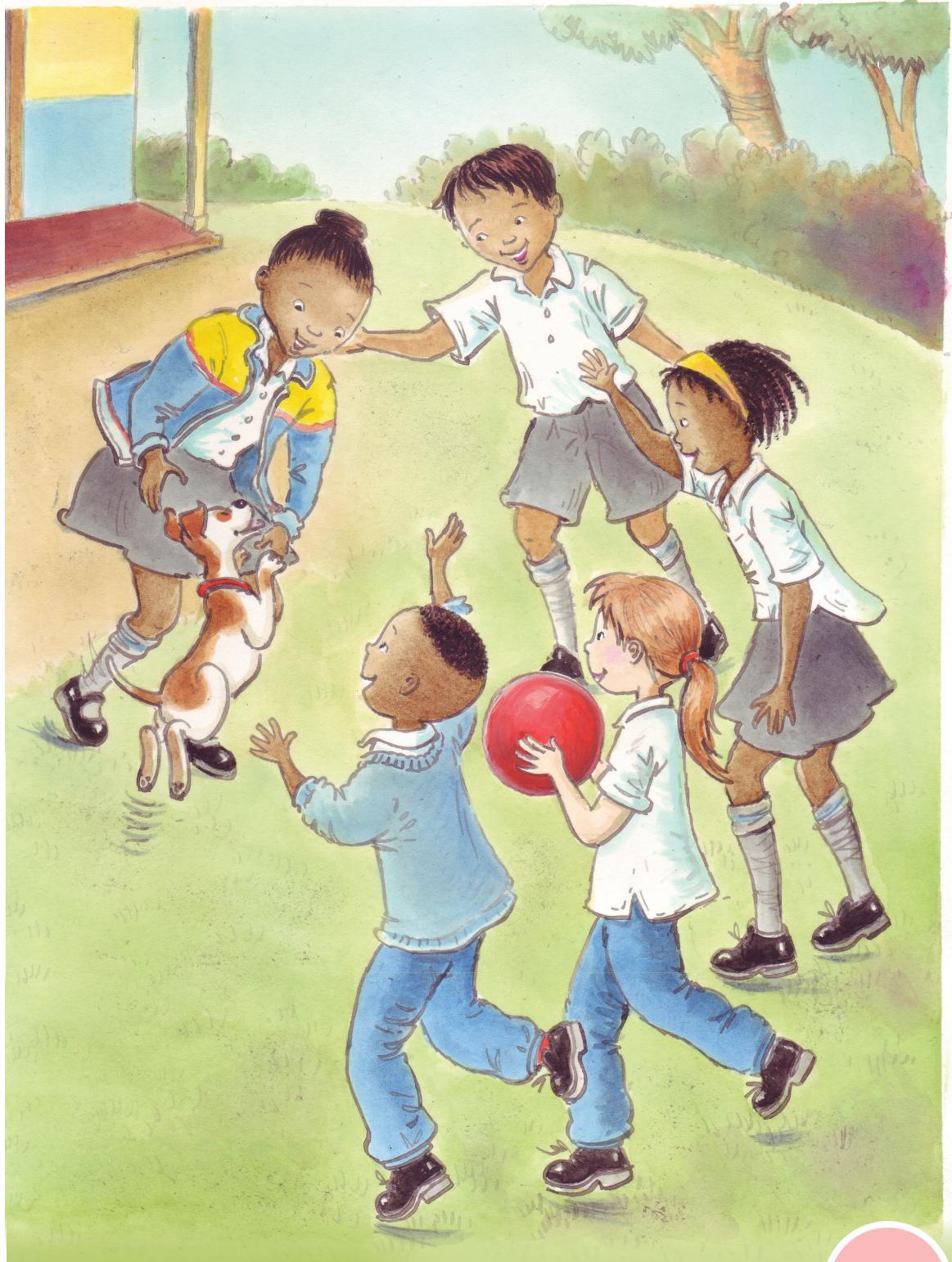
Boati o hweditše mogwera yo
moswa!

Kolo ke mpša. E be e, mpša e be
e thabile kudu ge Boati a na le
mogwera yo moswa. E ile ya bogola
ya ba ya tswikinya mosela ya re
“Hau! hau!”

Bana ba ile ba kitima, go ya go
bona gore ke ka lebaka la eng Kolo
a bogola.

“Hei Boati!” bana ba bitša, “E tla o
bapale le rena.”

Boati go se go ye kae, o bile le
bagwera ba bantši, ba baswa.

O be a thabetše go ba sekolong sa
gagwe se seswa. O be a ipshina ka
go bapala le bagwera ba gagwe ba
baswa. Ka kgonthę, go fetola dikolo
go be go se bothata ka mokgwa
woo motho a ka naganago.

**Go ba le bagwera go bonolo ge o
lokile, gape o na le tlhokomelo!**

Mokgwa wa go ba le bagwera

Ka nako ye nngwe go bonala eka go bothata
go ba le bagwera. O swanetše go dira eng?

A go thome wena.
Itsebiše go batho.

Kgatha tema
ditirong tša ge
sekolo se tšwele.

Kgonthišiša gore o hlwekile o
bile o sethakga.

Gopola maina.

Eba le botho.

Eba le
bopelokgolo.

... gape, ge o na le mogwera yo moswa,
tshepega, eba le nnete, hlomphega, gape, o
be motho.

Mešongwana ya go bala ka sehlopha

1

Lebelela diswantšho. Botša mogwera wa gago gore go direga eng mo seswantšhong se sengwe le se sengwe. Botša mogwera wa gago gore ke seswantšho sefe seo se swanetšego go ba sa mathomo, sa bobedi, le sa boraro.

Šomiša diswantšho gore di go thuše ge o anegela mogwera wa gago kanegelo gape.

2

Ngwala mafoko a ka tatelano ya maleba gomme o a balele mogwera wa gago.

a.	O šadiša mmagwe gabotse ka go oba ka seatla.
b.	Boati o abagana dijo tša gagwe tša letena le Oketšo.
c.	Boati o dula le Tumišo.
d.	Oketšo o swerwe ke tlala kudu.
e.	Lehono Boati o thothela ntlong ye mpsha.

3 Diragatša kanegelo.

Feleletša mošongwana wo.

- a. Ngwala mantšu a 2 a gago, ao a tlagoo go ruma bjalo ka mantšu a:

rekile

thuša

lelena

bapala

- b. Ngwala lefetile la mantšu a:

oba

sepela

dula

ja

šutha

abagana

bapala

lebala

taboga

bogola

- c. Hwetša mantšu a go ba le medumo ye e latelago mo kanegelong gomme o be o a ngwale:

-ph

-th

-tš

-ts

- d. Hwetša mafoko ka mo kanegelong, a go ba le maswaodikga a a latelago, gomme o a ngwale:

.

,

?

!

" "

5 Bolela ka ga kanegelo:

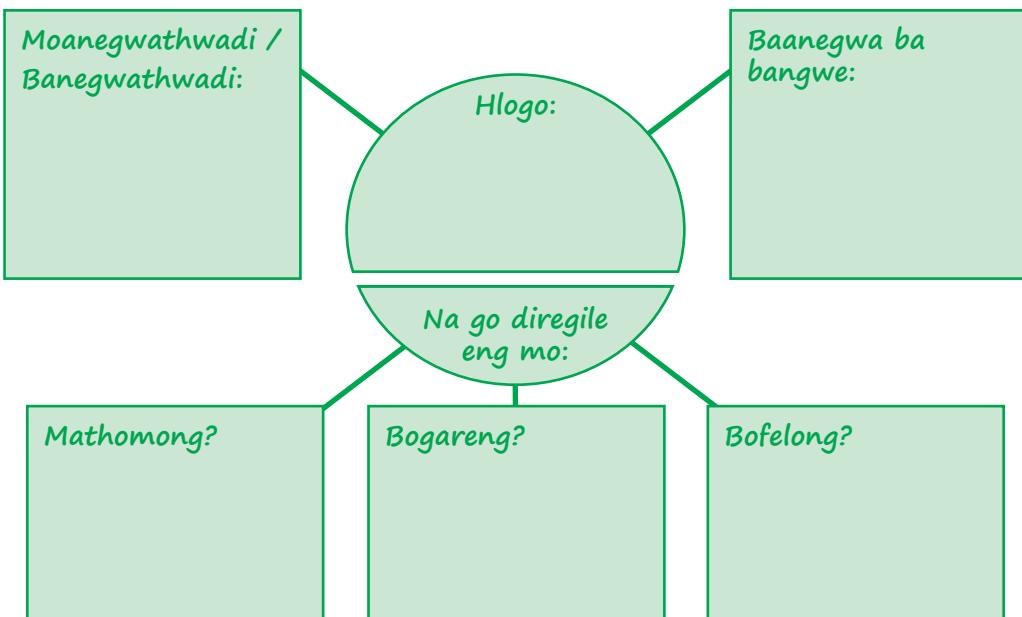
- a. Efa hlogo ya kanegelo ye.
- b. Baanegwathwadi ba kanegelo ye ke bomang?
- c. Ke ka lebaka la eng Boati a ile sekolong se seswa?
- d. Re ra eng ge re re: "Boati o longwa ke mala?"

- e. Naa o šetše o kile wa longwa ke mala? Ge karabo e le "Ee," e be e le ka lebaka la eng?
- f. Naa o nagana gore ke ka lebaka la eng Boati a be a na le dihlong kudu gore a ka botšiša bana ge eba a ka raloka le bona?
- g. Kolo e dirile eng sa go thuša Boati?
- h. Naa re tseba ka eng gore Boati o be a le mogwera yo mogolo wa Oketšo?
- i. Naa ke eng seo o se nyakago, seo se ka go kgotsof atšago gore motho yoo a ka ba mogwera wa go tshepega?

6

Bušeletša sethalwa sa mmepe wa monagano ka pukung ya gago ya gago ya go ngwalela, gomme o o feleletše.

7

Ngwala kanegelo ye ka mafoko ao a kago go ba a 6. Ka morago, thala seswantšho sa go hlaloša kanegelo ya gago.

LELEME LA GAE MPHATO WA 2

Puku ya |

Hlogo:	Boati o hwetša bagwera ba baswa
Leleme:	Sepedi
Kgato ya:	Leleme la gae Mphato wa 2 Kgato ya Puku ya
Mohuta wa sengwalwa:	Kanegelo
Mantšu a tlwaelo:	lehono, tsena, yena, namela, sekolo, kae, etla, dira
Tlotlontšu:	nameditše, huduga, bagwera, tšhogile, morutiši, bodutu, go longwa ke mala, yunifomo, hwenahwena
Medumo:	th, kg, tl, hl, tš, ts, ph, oo, ee, ea, oa,
Diteng, marel le mabokgoni:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Go hlaloša diswantšho. ▪ Go beakanya diswantšho ka tatelano ya maleba ▪ Go šomiša diswantšho go bolela kanegelo gape. ▪ Go diragatša kanegelo. ▪ Go hwetša mantšu a go duma go swana. ▪ Go laetša dipapano. ▪ Go ngwala mafoko a 2 ka seswantšho. ▪ Go bala le go araba dipotšišo tše di theilwego godimo ga kanegelo. ▪ Go laetša puku ya mmamoratwa le go thala seswantšho ka ga yona. Go ngwala kanegelo ka mantšu a gago. Ngwala mafoko a 4 - 6. ▪ Go ngwala molaetša wo mokopana/ SMS wa go leboga.

SEPHOLEKE (CAPS) se nyaka gore barutiši ba bee nako ka thoko letšatši ka letšatši go bala ka sehlopha se se itšego sa go hlahlwa.

Go bala ka sehlopha sa go hlahlwa go nyaka gore barutwana bao ba lego maemong a go lekana ka go bala ba bale sengwalwa sa go swana, ka dihlopha ka tlhahlo ya morutiši.

Morutiši o swanetše go beakanya paka ya go bala gore e akaretše mekgwana ya go bala go ya ka go bala ka go bona mantšu le difoneme le ya kwešišo yeo barutwana ba tla e hlokago ge ba bala.

Gape mekgwana ye ya go bala e nyaka gore go be "go bolelwa ka sengwalwa" magare ga morutiši le bana gape le magare ga barutwana mo sehlopheng.

Dipuku tše di akaretša 'go bolela ka sengwalwa' tekatlhao loganyo le mešongwana ye mengwe ya go thuša barutiši gore ba kgone go hlahlha go bala ka sehlopha ka diphapošing tše bona.

ISBN 978-1-4315-2490-7

9 781431 524907

ISBN 978-1-4315-2490-7

**THIS BOOK MAY NOT
BE SOLD.**

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Published by the Department of Basic Education
222 Struben Street, Pretoria
South Africa

© Department of Basic Education
First edition 2016

The Department of Basic Education has made every effort to trace copyright holders but if any have been inadvertently overlooked, the Department will be pleased to make the necessary arrangements at the first opportunity.

Dipuku tše dingwe tše
Leleme la gae tše Mphato
wa 2. Rakeng ya dipuku:

**Boati o hwetša bagwera
ba baswa**

Bophelo bjo boima

**Ka fao pitsi e hweditšeego
mebala ya yona**

Jerry o rata go bala

**Bubu, ngwana wa tlou
o a timela**

Bagwera ba direlana bjalo

Lepidibitšana la go befa

**Pasekela ye mpsha
ya Mogorosi**

Diphooftolo di etela lewatle

Leru Leruarua, o a pholosa